

ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASY ÝOKARY
BILIM, YLYM WE INNOWASIÝALAR MINISTRILIGI

AJINIYAZ ADYNDAKY NÖKÜS DÖWLET
PEDAGOGIKA INSTITUTY

“Tassyklaýaryn”
Okuw işleri boýunça prorektor
M.Ibragimov
« 28 » « 06 » 2025-ýyl

«TÜRKMEN DIALEKTOLOGIÝASY»
dersinden SILLABUS
(2-kurs)

Bilimugry:	100000 – Gumanitar
Bilimlendirişugry:	110000 – Pedagogika
Tälim ýönelişi:	60110800 – Enedili we edebiýaty: türkmen dili we edebiýaty

Nöküs – 2025

MODUL/SILLABUS
Türki diller fakulteti
60110800 – Ene dili we edebiýaty (türkmen dili we edebiýaty)

Ders/modul:	«TÜRKMEN DIALEKTOLOGIÝASY»	
Ders /modul hili:	Mejburysapak	
Ders /modul kodı:	TurkmD1305	
Ýyl:	2025-2026	
Semestr:	III	
Tälim formasy:	Gündizki	
Gönükmeler formasy hem sagatlaryň jemi:	150	
Leksiýa	20	
Amaly	40	
Laboratoriya gönükmeleri		
Özbaşdak bilim	90	
Kredit mukdary:	4	
Bahalamak formasy:	Synag hem egzamen	
Kurs dili:	Türkmen	

Professor mugallym:Sapa Nurimbetow
Iş jaýy:Ajiniyaz adyndaky NDPI
Baglanmak üçin telefon nomeri:
+998900957878

1. Ders/modulyň maksady (MM)	
F/MM1	<p>Dersi okatmakdan maksat – dialekt we edebi dil, edebi diliňösmeginde dialektleriň ähmiýeti ýaly meseleleri talyplaradüşündirmegi öz önüne maksat edip goýýar.</p> <p>Dersiň wezipesi–talyplara edebi diliň kəmilleşmeginde edebi diliň roly, dialektleriň fonetik, leksin, grammatik aýratynlyklaryny dilimiziň taryhyny öwrenmekde dialektleriň ähmiýeti ýaly meseleler boýunça giňişleýin maglumat bermek.</p>

2. Sapagy özleşdirmek üçin zerur başlangyç bilimler	
1	<p>Talyplara has gowy ünsi jemlemek üçin sanly tehnologiýanyň didaktiki mümkinçilikleri, metbugat we tekstler bilen işlemek tehnologiýasy bilen baglanyşykly global proseslerde analitiki we logiki pikirlenmäniň roly barada bilimleri bolmaly; Sanly media tekstleri suratlar bilen döredilýär, metbugat okuwy infografikany, ýaýlymlary, ýazgy wideolaryny, media tekstlerini, analitiki we sintetiki pikirlenmäni döretmek bilen baglanyşykly programmalar bilen tamamlanýar we synlaýyş pikiri hem şeýle garaýyşda bolmaly.</p> <p>Mediýa sowatlylygy, media medeniýetiniň ýolbaşçylary tarapyndan ýokary hilli habarlary saýlamak üçin ähliumumy gural hökmünde ulanylmaly we konstruktiv, logiki aragatnaşyk endiklerine eýe bolmalydyr.</p>

3.Tälim netijeleri (TN)	
TN1	“Türkmen dialektologiýasy” dersini okatmakda häzirki zaman çemeleşmeleri we täzelikleri durmuşa geçirmek üçin zerur bilimler we endikler
TN2	Sapaklarda häzirki zaman okuw gurallaryny ulanmak
TN3	Häzirki zaman talaplaryna esaslanýan sapaklary netijeli guramagyň usullary
TN4	Bilim pudagynda innowasiýa işjeňliginiň esaslary
TN5	Ylym öwretmekde häzirki zaman çemeleşmelerinden we innowasiýa tehnologiýalaryndan habarly bolmak
TN6	Ylym okatmagyň häzirki talaplaryny bilmek
TN7	Ylymyň mazmunynyň, gurallarynyň, usullarynyň we görnüşleriniň bitewiligini we zygydirliligini üpjün etmek

TN8	Sapakda bilim çeşmelerinden netijeli peýdalanmak
TN9	Okuw mazmuny bilen baglanyşykly maglumatlary talyplara gaýtadan işlemek, umumylaşdyrmak we ýetirmek endiklerine eýe bolmak
TN10	Sapaklarda häzirki zaman innowasion pedagogiki tehnologiýalary ulanmak
TN11	Sapaklara häzirki zaman talaplaryna esaslanyp sapaklary guramak endiklerine eýe bolmak
TN12	hünär işlerinde häzirki zaman çemeleşmeleri we täzelikleri ulanmak
TN13	Ylymyň gazananlaryndan habarly bolmak, ylymyň iş ýüzünde ulanylyşy boýunça gözlegler
4.Ders / modul mazmuny	
Gönükmeler formasy: leksiya (L) III	
L1	Dialektologiýanyň predmeti we wezipesi¹.
L2	Türkmen diliniň dialektleri we gepeşikleriolyaryň öwrenilişi
L3	Fonetik transkripsiýa
L4	Türkmen dialektlerini toparlara bölmek meselesi
L5	Türkmen diliniň dialektleriniň fonetik sistemasy. Çekimli sesler
L6	Çekimsiz sesleriň sistemasy (konsonantizm)
L7	Dialektleriň leksik sostawy, hilleri ösüşi barada maglumat
L8	Dialektleriň grammatik (morfologik we sintaktik) aýratynlygy
L9	Dialektleri öwrenmegiň usullary
L10	Dialektologik barlagyň ýerine ýetirişi.
JEMI	
5. Amaly dersler üçin aşakdaky temalar hödürlenýär (A) III-semestr	
A1	Dialektologiýa dersiniň maksady we wezipeleri.
A2	Türkmen dialektler barada maglumat, dialektleriň toparlara bölünişleri.
A3	Dialektologiýanyň beýleki ylymlar bilen baglanyşygy.
A4	Dialektler we milli diller.
A5	Türkmen diliniň dialektleri we gepeşikleri
A6	Türkmen dialektlerini toparlara bölmek meselesi
A7	Fonetik transkripsiýa
A8	Türkmen diliniň dialektleriniň fonetik sistemasy.
A9	Çekimli sesler sostawy
A10	Singarmonizm, çekimlilerde ýüze çykýan fonetik hadysalar
A11	Çekimsiz sesleriň sistemasy (konsonantizm)
A12	Dialektleriň leksik sostawy barada maglumat
A13	Dialektleriň leksik aýratynlyklarynyň hilleri

¹ https://epvo.kz/#/register/education_program

A14	Dialektleriň leksikasynyň ösüşi
A15	Dialektleriň morfologil aýratynlygy
A16	Atlaryň grammatik kategoriýalary
A17	Dialektlerde sypatlar, sanlar we çalyşmalyryň ulanylyşy
A18	Işlikler we kömkçiler
A19	Sintaksis. Sözlem, sözlemdesözleriň baglanyşygy.
A20	Dialektleri öwrenmegiň usullary²

ÖZBAŞDAK TÄLIM (ÖT)
III SEMESTR

1	Amaly gönükmeleri taýýarlamak, hem-de öý işlerini bejermek	45
2	Problemaly meseleler (kazuclar) düzmek	15
3	Berlen maglumatlary terjime etmek	15
4	“Türkmen dialektologiýasy” dersi bilen baglanyşykly berlen temalara düzme ýazmak	10
5	Konferensiýa üçin tezis taýýarlamak	5

² https://epvo.kz/#/register/education_program

7. Tälim tehnologiýalary hem metodlary:

Leksiýa gönükmeleri- interfaol düwmeleriniň basgançaklary; seminarlar (logiki pikirlew, çalt soraglar we jogaplar); turapula; prezentasiýa; Interaktiw usullary, şuňa meňzeş pedagogikany we täze tehnologiýalary ulanmak mümkin..

Seminar gönükmeleri - Multimedia enjamlary bilen enjamlaşdyrylan zalda her akademiki toparyň öz ýygnagy bardy. Studieshli gözlegler interaktiw usullar arkaly geçirilýär. "Munozara" tehnologiýasy ulanyldy, soraglaryň mazmuny okatmagyň usullary bilen kesgitlenildi.

Özbaşdak işi Netijede, çäräni uzaltmak teklipe edildi:

Esse - hakyky mowzuk boýunça şahsy pikiriň synagy, beýleki resanrlarda ismurnalistikanyň beýany;

- dokladlar taýarlamak;
- konspekt ýazmak;
- sözlügi;
- labyzly okamak;
- ýumuşlary çalyşmak;
- düzmek portfelleri;
- maglumat-analiz materiallary bilen işlemek;
- wideoklip taýarlamak;
- multimediyä görkeziş taýarlamak;
- sapaklaryň metodik işlerini taýarlamak;

Çerki işleriň beýleki görnüşleri okuw jaýlaryndan gelse ulanylyp bilner.

8. Kreditleri almak üçin talaplar:

Değişli teoretiki we usulyýet düşünjelerini doly deňşdirmek, derňew netijelerini dogry görkezmek, gözleg işlerini mugt yzarlamak, gündelik we aralyk işleri ýerine ýetirmek we ýazmaça tabşyryklary ýerine ýetirmek.

9. Talyplaryň bilimlari bahalaw hám qadağalaw ólshemleri

Talyplaryň okuwlarynyň netijeleri 100 ballyk reyting ulgamynda baha berildi. Talyplar mugallymlary we okuwçylary bilen bilelikde YeCTS (Europeanewropa karz geçiriş ulgamy) ulgamy baradaky arzany doldurdylar.

10. Gözlegiň netijeleriniň gymmaty aşakdaky tertipde kesgitlenýär:

Aralyk ball	Çägaralyk ball	Jemleýji ball
Auditoriyada berilen tapşyrmalary ýerine ýetirenligi üçin – aralyk	Çägaralyk barlag wagtynda jogap berendigi üçin– Çägaralyk barlag üçin ball (ÇB); Özbaşdak iş tapşyrmalaryny bejerenligi üçin– Özbaşdak işi bahalamak (ÖIB);	(Jemleýji barlag wagtynda jogap berendigi

(AB); Özbaşdak iş tapşyrmalaryny bejerenligi üçin– Özbaşdak işi bahalamak (ÖIB);		üçin– Jemleýji barlag baly (JB)
<i>Aralyk barlagyň maksimal baly 30 ball:</i> $\Sigma AB = AB + \text{ÖIB}$	<i>Çägaralyk barlagyň maksimal baly 20 ball:</i> $\Sigma \text{ÇB} = \text{ÇBB} + \text{ÖIB}$	<i>Jemleýji barlagyň maksimal baly (JBB) 50 ball.</i>
$\Sigma AB + \Sigma \text{ÇB} > 30$ ball toplan talyp jemleýji barlag tabşyrmaga rugsat berilýär.		
Modul(ders)den özleşdiriş görkezgiji (Ö‘G): $\Sigma \text{Ö‘G} = \Sigma AB + \Sigma \text{ÇB} + JB$ $\Sigma \text{Ö‘G} \geq 60$ ball bolanda modul(ders) özleşdirilen hasaplanýar.		

TALYPLARY BAHALAMAK TERTIBI

DEREJESI	4,51 – 5	BALLAR	Reýtiň
A+	4,51 – 5	91 - 100 ball	GÖRELDELI
A	4,26 – 4,5	86 - 90 ball	
B+	4,01–4,25	81 - 85 ball	GOWY
B	3,51 – 4,0	71 - 80 ball	
C+	3,26 – 3,5	66 - 70 ball	KANAGATLANARLY
C	3,0 – 3,25	60 - 65 ball	
F	3,0 dan kem	59 ball we ondan pes	KANAGATLANARSYZ

10. Esasy sapaklyk hem okuw gollanmalar

Эсасыэдебиятлар

1. Нартыев Н. Түркмен диалектологиясының эсаслары. –Ашгабат, 1994
2. Nartyýew N. Türkmen dialektologiyasy. Aşgabat. 2010

Гошмача эдебиятлар

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, “Ўзбекистон” НМИУ, 2018. – 29 б.
2. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон” НМИУ, 2018. – 47 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамиз. “Ўзбекистон” НМИУ, 2018. – 485 б.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2018 й., 6-сон, 70-модда
5. Багыев Х. Дил билимине гириш. Ашгабат, Магарыф, 1992.
6. Turkmen dilinm grammatikasy. Morfologiya. Aşgabat, 2000.

Ҳазирки заман туркмен дили. Синтаксис. Ашгабат, 1962.

Интернет ва Зиёнет сайтлары

1. www.gov.uz - Ўзбекистон Республикасы ҳөкүмет порталы

2. www.lex.uz - Ўзбекистон Республикасы Канун хўжжетлери

мағлуматлары милли базасы.

[http://www.ziynet.uz/;](http://www.ziynet.uz/)

[http://www.edu.uz/;](http://www.edu.uz/)

[http://www.rsl.ru/;](http://www.rsl.ru/)

[http://www.msu.ru/;](http://www.msu.ru/)

Pikir berenler:

O.Gaýlyewa – GDU “Türkmen dili we edebiýaty” kafedrasynyň müdiri, professor, filologiýa ylymlarynyň doktory; (turdoş OTM).

T. Törtkulbaewa - NMPI “Gazak dili we edebiýaty” kafedrasynyň dotsenti, filologiýa ylymlarynyň filosofiýa doktory (PhD)

Dersiň iş okuw maksatnamasy Nöküs döwlet pedagogika instituty Okuw metodik Geňeşiniň 2025 ýyl «28» 06 «11» - sanly protokoly bilen tassyklandy.

Bu sillabus "Gazak dili we edebiýaty" kafedrasynyň 2025-nji ýylyň 25 06-nji №11 ýygnağynyň hasabaty bilen tassyklandy.

Okuw – metodika bölüminiň başlygy: dost. A.Abdiyew

Kafedra müdiri: Ph.D.Y.Kuttymuratowa

Fakultet geňeşiniň başlygy: f.y.k. dots. B.Dawletow

Düzen: H.Begjanow